

Хмель Н.

«Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок», 5 курс

Сивульська Н.

к.е.н., доцент кафедри фінансів імені Віктора Федосова

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ЕФЕКТИВНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ДОСВІД МІНІСТЕРСТВА ФІНАНСІВ

Питання ефективності державного фінансового контролю в умовах воєнного стану набувають особливої актуальності з огляду на зростаюче навантаження на бюджетну систему України, значні обсяги міжнародної фінансової допомоги та необхідність забезпечення прозорості публічних витрат. Центральну роль у цьому процесі відіграє Міністерство фінансів України (Мінфін) – головний орган у системі виконавчої влади, що координує діяльність у сфері державного фінансового контролю.

Контрольна діяльність Мінфіну після 2022 року зазнала суттєвих трансформацій через протистояння збройній агресії проти України, перехід на міжнародні стандарти та розширення співпраці з міжнародними фінансовими інституціями. Одним з пріоритетних напрямів стала верифікація міжнародної фінансової допомоги, обсяг прямої бюджетної підтримки лише від країн G7 та ЄС у 2022 році склав 32,7 млрд доларів США для подолання дефіциту фінансування [1]. Зокрема, було отримано кошти в сумі понад 1 млрд євро (еквівалентно 33,5 млрд грн) у межах Угоди про грант Цільового фонду багатьох донорів зі співфінансування Програми Другої позики на політику розвитку у сфері економічного відновлення для України. Більше 5,4 млн реципієнтів, котрі в травні 2022 року отримали державні виплати за рахунок коштів гранту, верифіковані Міністерством фінансів. Мінфін за результатами верифікації надав Міністерству соціальної політики та Міністерству економіки 26,5 тисяч рекомендацій на суму понад 89 млн гривень [2, с. 42].

Для забезпечення відповідності вимогам донорів Мінфін запровадив додаткові механізми контролю та звітності, що потребувало суттєвої перебудови традиційних контрольних процедур. Однією з ключових змін стало посилення системи внутрішнього аудиту: оцінка ефективності управління публічними інвестиціями та контроль за цільовим використанням коштів за стандартами донорів. Були оновлені Стандарти внутрішнього аудиту [3] та затверджені методичні рекомендації щодо проведення аудиту виконання бюджетних програм в умовах воєнного стану. Кількість підрозділів внутрішнього аудиту в центральних органах виконавчої влади зростає, що свідчить про поступальний рух реформи державного внутрішнього фінансового контролю попри надзвичайні обставини [4].

З 2024 року Міністерство фінансів України зосередило увагу на моніторингу використання коштів державного фонду відновлення та виконанні євроінтеграційних умов у рамках Ukraine Facility. Загальний вектор трансформації контрольної роботи демонструє поступовий перехід від наглядово-каральної до аудиторсько-консультативної парадигми, притаманної країнам ЄС.

Оцінка ефективності внутрішнього фінансового контролю виявила суперечливу картину. З одного боку, формально підрозділи внутрішнього аудиту існують у більшості

головних розпорядників бюджетних коштів. З іншого боку, в низці міністерств їх функції зводяться до формального документування, а якісний аналіз ризиків залишається нерозвиненим. Ключовими причинами є кадровий дефіцит (нестача сертифікованих аудиторів CIA, CISA, CFE), обмежене фінансування та недостатня функціональна незалежність підрозділів від керівництва.

Аудит виконання бюджетних програм засвідчив значну варіативність результатів: соціальні програми виконуються відносно стабільно, тоді як капітальні та інвестиційні демонструють суттєве відставання від запланованих показників. За даними Рахункової палати, відсоток виконання аудиторських рекомендацій розпорядниками бюджетних коштів залишається невисоким, що свідчить про недостатність механізмів примусу до їх реалізації [5].

На даний час можна виокремити кілька системних проблем контрольної діяльності Міністерства фінансів: функціональне дублювання між Мінфіном, Державною аудиторською службою України, Рахунковою палатою та Державною казначейською службою України; слабкий розвиток цифрової інфраструктури моніторингу ризиків; кадровий дефіцит у підрозділах аудиту; недостатня публічність результатів контрольних заходів; низька ефективність механізмів відповідальності за виявлені порушення.

Для подолання виявлених проблем пропонується: законодавчо закріпити чіткі межі повноважень між органами контролю; впровадити аналітичні платформи на основі великих даних для проактивного моніторингу бюджетних потоків; реформувати систему оплати праці державних аудиторів; запровадити обов'язкову публікацію результатів внутрішніх аудитів у стандартизованому форматі; посилити адміністративну та кримінальну відповідальність для керівників державних органів за ігнорування висновків аудиту, що свідчить про потребу в подальшому реформуванні.

Стратегічним орієнтиром розвитку контрольної системи Мінфіну має слугувати модель PIFC (Public Internal Financial Control), запроваджена в країнах ЄС. Вона передбачає повноцінну інституційну незалежність внутрішнього аудиту, відповідальне фінансове управління та ефективний зовнішній аудит як взаємодоповнюючі складові [4]. Реалізація цієї моделі є одночасно вимогою євроінтеграційного курсу та об'єктивною передумовою підвищення якості управління публічними фінансами в умовах повоєнного відновлення.

Література:

1. G7 Finance Ministers' Statement on support to Ukraine. G7G20-Documents Database : веб-сайт. URL: <https://g7g20-documents.org/database/document/2022-g7-germany-ministerial-meetings-finance-ministers-ministers-language-g7-finance-ministers-statement-on-support-to-ukraine> (дата звернення: 15.05.2026).
2. Звіт Рахункової палати за 2023 рік. Рахункова палата : веб-сайт. URL: <https://rp.gov.ua/Activity/Reports/?id=1898> (дата звернення: 15.05.2026).
3. Про затвердження Стандартів внутрішнього аудиту: наказ Міністерства фінансів України від 4 жовтня 2011 р. № 1247 в редакції 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1219-11> (дата звернення: 15.05.2026).
4. Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2022-2025 роки та плану заходів з її реалізації: розпорядження Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1805-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 15.05.2026).